

ЈАЗИЧНИТЕ ЕДИНИЦИ КАКО МОДИФИКАТОРИ НА ГОВОРНИОТ ЧИН *ОДБИВАЊЕ* КАЈ МАКЕДОНСКИТЕ ИЗУЧУВАЧИ НА ГЕРМАНСКИ КАКО СТРАНСКИ ЈАЗИК

Билјана Ивановска¹, Марија Кусевска²

¹Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
biljana.ivanovska @ugd.edu.mk

²Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
marija.kusevska@ugd.edu.mk

Апстракт: Целта на овој труд е да се претстават јазичните средства кои имаат функција на модификатори, а кои македонските изучувачи на германскиот како странски јазик ги користат при усвојувањето на германскиот јазик. Се анализира говорниот чин *одбивање* и јазичните елементи кои се користат како модификатори на истиот. Како инструмент се користи „игра по улоги“ – метод кој дава податоци за говорниот јазик преку неконтролирани и спонтани говорни ситуации од испитаниците. Се користат различни лингвистички средства кои можат да се интерпретираат како модификатори (внатрешни или надворешни) и кои влијаат на изразувањето на говорниот чин *одбивање*. Промената (прилагодувањето) на говорните чинови, т.е. нивното ублажување и засилување, може да се изврши со одредени јазични единици, т.е. со одредени синтаксички и/или со лексички средства, како на пример: употреба на прашања, условни реченици, императивни конструкции, дискурсни маркери, употреба на минато или сегашно време, партикулата *би*, модални глаголи, изразување несигурност со глаголи (*мисли, смета, наоѓа, ми се чини*), прилошки модификатори, потоа пејоративни или деминутивни изрази, извици и сл. Нашата цел е да покажеме до кој степен овие јазични елементи се употребуваат и влијаат врз процесот на усвојување на германскиот како странски јазик при користење на говорниот чин *одбивање*.

Клучни зборови: говорни чинови, одбивање, модификатори, меѓујазик

THE MODIFIERS IN THE SPEECH ACT OF REFUSAL IN THE MACEDONIAN FOREIGN LANGUAGE LEARNERS

Biljana Ivanovska¹, Marija Kusevska²

¹Faculty of Philology, “Goce Delcev” University, Stip
biljana.ivanovska @ugd.edu.mk

²Faculty of Philology, “Goce Delcev” University, Stip
marija.kusevska@ugd.edu.mk

Abstract: The aim of this paper is to present the linguistic means that have the function of modifiers, and which Macedonian learners of German as a foreign language use when acquiring German language. The analysis looks at the speech act of refusal and the

linguistic elements used as modifiers. "Role play" is used as an instrument - a method that provides data on spoken language through uncontrolled and spontaneous speech situations by respondents. Various linguistic means can be used and can be interpreted as modifiers (internal or external) and they affect the expression of the act of refusal. The change (adjustment) of speech acts, ie. their mitigation and reinforcement can be done with certain language units, ie. with certain syntactic and / or lexical means, such as: use of questions, conditional sentences, imperative constructions, discourse markers, use of past or present tense, the *бу* (*would*) particle, modal verbs, expression of insecurity with verbs (think, consider, find, seem), adverbial modifiers, then pejorative or diminutive expressions, exclamations, etc. Our aim is to show the extent to which these linguistic elements are used and influence the process of adopting German as a foreign language when using the speech act of refusal.

Key words: speech acts, refusal, modifiers, interlanguage

1. Вовед – досегашни истражувања за говорниот чин *одбивање*

Сè поголем интерес во последните години се јавува во областа на истражувањата во прагматиката на меѓујазикот (ПМЈ), анализата на студиите за неизворните говорители (НИГ) и усвојувањето на странскиот јазик во одреден контекст (Kasper, 1992), и овие се покажаа како значајни фактори во изминатите триесетина години, поради тоа што акцентот се ставаше на прагматичката компетенција. Реализацијата на говорните чинови како важен елемент на ПМЈ е една од најиспитуваните области и форми и со тоа се објаснува како изучувачите на странскиот јазик користат јазични форми и функции во специфични ситуации, кога е вклучен комуникацискиот чин. „Одбивањата“ се едни од говорните чинови кои го загрозуваат лицето (Brown & Lewinson, 1987) и се испитуваат во повеќе меѓукултурни, јазични и меѓујазични студии. Главниот фокус на овие емпириски студии обично е ставен на честотата и содржината на стратегиите на одбивањето кај изворните и неизворните говорители на различни јазици, прагматичкиот трансфер и јазичната вештина (Al-Issa, 2003; Beebe et.al. 1990; Fèlix-Brasdefer 2003; Gass & Houck, 1999; Morgow 1996; Wannaruk, 2008).

Истражувањата за говорниот чин *одбивање* можат да се поделат на две поголеми групи: едната група ги истражува одбивањата во различни јазици и култури, а другата група ги испитува одредените особености на одбивањето кај неизворните говорители и нивниот јазик-цел. Следниот дел дава преглед на овие две големи истражувачки категории со фокус на одбивањето на неизворните говорители на германскиот како странски јазик.

Кога луѓето со различна културна позадина стапуваат во контакт, постои меѓукултурна ситуација на комуникација. За да може соодветно оваа ситуација да биде реализирана, потребни се одредени знаења, компетенции и вештини, т.е. одредена компетенција за комуникација со соодветен говорен чин. Од гледна точка на различни јазични дисциплини, се предлагаат различни елементи кои треба да ги содржи говорниот чин. Врз основа на истражувачките резултати од областа на психологијата, педагогијата и лингвистиката, Шajtца (Scheitza, 1996) ги сумираше следниве елементи, кои се важни за културна и соодветна комуникација. Таа набројува пет области, на кои се подредени различни тематски целини. Првата област

ги опфаќа ставовите и личните особености кои вклучуваат вештини личноста да се справи со психички стрес и содржи компоненти како: учтивост, пријателство и дипломатија. Во втората група таа ги вбројува знаењето и познавањата за културните разлики и правилата на интеракција. Третата област ги опфаќа способностите за комуникација и прилагодувањето кон комуникациското општење. Следната област ги опфаќа компонентите на интеракциски менаџмент и само претставување, а петтата област ги опфаќа социјалните особености и социјалните интеракции во комуникацијата.

Освен кон познатите пет стратегии за одбивањето, постои можност истите да бидат модификувани: внатрешно и надворешно. Засилувањето на одбивањето за слушателот би значело дека барањето на говорителот не се поддржува и посилен негативен одговор од слушателот. Ублажување би значело благо или делумно поддржување на барањето на говорителот со цел да не се загрози лицето на соговорникот. Со тоа се намалува чувството на вина, како и социјалното неукажување на внимание.

2. Метод и обработка на јазичниот материјал

Предмет на истражување во оваа студија е анализа и опишување на говорниот чин *одбивање* во меѓујазикот на македонските изучувачи по германски како странски јазик. Во анализата беа вклучени студенти-германисти од прва до четврта година од Филолошкиот факултет при Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип. Истражувањата беа изведувани во рамките на проектот „Современи методи за јазични анализи“. Анализите предвидени со овој проект имаат за цел да се определат, анализираат, објаснат и класификуваат карактеристиките на меѓујазикот кај македонските изучувачи на англискиот и на германскиот како странски јазици. Истражувањата предвидени со овој проект се од областа на меѓукултурната прагматика и прагматиката на меѓујазикот на изучувачите на странски јазици (во конкретниот случај на германскиот јазик). Учесниците во оваа студија се 30 студенти од додипломски студии на Катедрата по германски јазик и книжевност (јазично ниво Б1 и Б2 според Европската референтна јазична рамка), на возраст помеѓу 18 и 25 години. Како инструмент за собирање податоци се применуваше методот *игра по улоги*. Игрите по улоги се состојат од 6 различни ситуации. Секоја ситуација одредува различен степен на авторитет, социјална дистанца и степен на наметнување. Ситуациите изразени преку „игра по улоги“ содржат детални и контекстуализирани информации за околината и за соговорникот. *Игрите по улоги* кои ние ги користевме во нашата студија, содржат различни ситуации и се модифицирани на различни нивоа на статус (формални и неформални). Тие се состојат од шест сценарија и три вида одбивање (одбивање на покана, на понуда и на барање). Како илустрација, го претставуваме следното сценарио: – Одбивање на покана:

(Сценарио 1) Du triffst eine Bekannte/einen Bekannten, mit der/dem Sie an einem Seminar zusammen teilgenommen haben. Er/sie fragt dich, ob sie gemeinsam eine Tasse Kaffee trinken wollen. Du antwortest: ...

3. Модификации на говорниот чин *одбивање*

Изучувачите на еден странски јазик за да ги постигнат своите комуникациски цели, вообичаено прават одредена промена (модификација) на јазичниот израз. Нивните јазични изрази, во принцип, се разликуваат од оние кои се користат од изворните говорители. Промената кои тие ја користат, има за цел преку одредени јазични средства да направат модификација на изразот кој го користат и со тоа да ги засилат или да ги ублажат неговите прагматички карактеристики. За ублажување, говорителите користат ублажувачи: субјективизатори, хармонизатори, повикувачи, како и слаби лексеми. Засилувањето се врши со интензификатори: епистемички јазични средства и со употреба на силни лексеми.

3.1. Внатрешна модификација

За да ги постигнат своите цели, говорителите вршат внатрешна модификација на одбивањата ублажувајќи ги или засилувајќи ги. За ублажување, говорителите користат ублажувачи (ein bisschen, eine Sekunde, nicht sehr viel), субјективизатори (Ich denke, ich meine, ich fürchte, meiner Meinung nach...) хармонизатори (Sie wissen schon, Sie sehen schon, ich meine...), повикувачи (okay, jawohl, nichtwahr, meinst du das nicht?), како и слаби лексеми. Се користат и синтаксички ублажувачи како минато време, негација, условни реченици, вградени реченици и сл. Засилувањето се врши со интензификатори (so, sehr, ganz, wirklich, schrecklich, absolut), епистемички јазични средства (Ich bin sicher, ich bin positiv, es ist offensichtlich...) и со употреба на силни лексеми.

3.2. Надворешна модификација

Одбивањата сериозно го загрозуваат лицето на соговорникот и може да доведат до нарушување на односите во комуникацијата. Затоа говорителите често се обидуваат да ги оправдаат одбивањата што ги даваат. Со цел да го заштити лицето на соговорникот, но и своето лице, говорителите често формулираат дополнителни искази со кои покажуваат дека нивното одбивање е оправдано. Тросборг (Trosborg, 1995, pp. 329) наведува дека тоа обично се подготовка за приговарањето, покажување емпатија со соговорникот, давање причина заради која се приговара или одбива, како и повикување на моралната свест на соговорникот.

3.3. Модификатори – резултати од анализата

Говорниот чин *одбивање* може сериозно да го загрози лицето на соговорникот и може да доведе до нарушување на односите во комуникацијата. Затоа говорителите често се обидуваат да ги оправдаат одбивањата што ги изразуваат. Со цел да се заштити лицето на соговорникот, но и своето лице, говорителите често формулираат дополнителни искази со кои покажуваат дека нивното одбивање е оправдано. Вообичаено, се работи за изрази кои служат за подготовка на одбивањето, со цел покажување емпатија со соговорникот, давање причина заради која се прави одбивањето, како и повикување на моралната свест на соговорникот. Посебено ќе се истражуваат и комуникациските способности на македонските изучувачи на германскиот јазик. Изразите со кои беше искажано одбивањето, најчесто беа комбинација од маркерот за учтивост (bitte), извинување и наведување на причината за одбивањето. Пр.:

¹*Bitte entschuldige, aber ich kann heute nicht...*

Heute, also (.), es tut mir leid, aber ich habe keine Zeit.

Jetzt habe ich leider keine Zeit mehr.

Некои изрази се засилуваат во комбинација со засилувачи или други прилози или пак со повторувачки синонимни лексеми, како непосредни реакции или како чин на социјално непочитување.

Пр.: *Es tut mir **so unglaublich** Leid.*

*Es tut mir **so** Leid.*

*Es tut mir **sehr** Leid.*

Како засилувачи на илокуциската сила на одбивањето во анализираните одговори, се сретнаа извици, како: *oh, oh je, ups, oh Gott, oops*, и сл. На пр.:

Oh, entschuldige (...).

Hm, ich entschuldige mich.

Oh Gott, was kann ich dir sagen...

Маркерот за учтивост *bitte* беше често користен за засилување на одбивањето, односно ублажување на одбивањето: Пр.:

Entschuldigen Sie bitte (...), aber...

Entschuldige bitte...

Verzeihung bitte...

Повторување на лексеми кои како изрази го потенцираат одбивањето:

Sorry, ich entschuldige mich,...

Verzeihung bitte, ich entschuldige mich sehr, aber

Внатрешните модификатори како ублажувачи често се користат како нагласувачки честици и изрази употребени од скромност или од понизност. Со нив се намалува вината на говорителот и придонесуваат да се зачува лицето на соговорникот. Пр.:

Sage mir nur, wann die Abgabefrist ist...

Ублажени изрази или изрази со кои се подготвува соговорникот за чинот на одбивањето со цел говорниот чин стратегиски да се воведува. Може да делува како обид

¹ Употребените изрази се директно преземени од одговорите на испитаниците без да се врши корекција на граматичката точност на изразот.

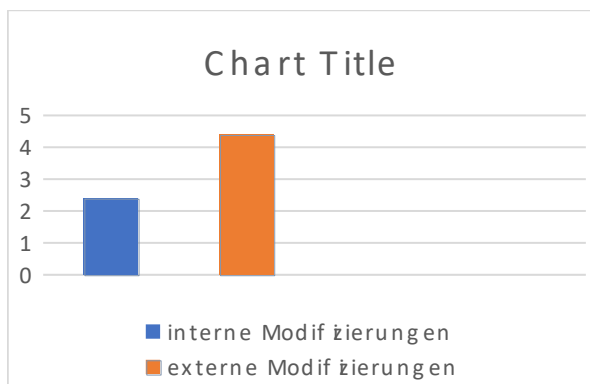
слушателот да го смири и да го успокои, да го прифати одбивањето и извинувањето кое е придружено со тоа.

Guten Tag Herr ..., mir ist gerade etwas ganz Blödes passiert, ... es tut mir total Leid (...).

Mir ist etwas Schlimmes passiert. Entschuldige bitte, aber mir ist gestern ...

Внатрешните засилувачи како модификатори се реализирани преку изрази каде што експлицитно се изразуваат овие засилувачи (прилошки засилувачи и емоционални извици), како и маркерот за учтивост *bitte*. Следниве прилози, иако многу ретко, сепак беа сретнати во одговорите на македонските изучувачи на германскиот јазик: *echt, so, wirklich, total, schrecklich, furchtbar, ganz*. Кај македонските изучувачи на германскиот како странски јазик многу почесто беа забележани употреба на надворешни модификатори во споредба со внатрешните модификатори (графички претставено на слика 1).

Графикон 1. Употреба на надворешни наспрема внатрешни модификатори на одбивањето

4. Заклучни белешки

Анализите на говорот на македонските изучувачи на германски како странски јазик откриваат дека тие, исто така, го модифицираат нивниот говор во неконтролирани и спонтани говорни ситуации. Овие модификации вклучуваат промени во изговорот, лексиката и граматиката. При зборувањето тие, исто така, користат стратегии за интеракција како што се повторување, прашување, појаснување и поттикнување (Ellis, 1985, pp. 145).

Целта на нивните искази е да се изразат говорните чинови на директен и најјасен можен начин, недвосмислено и концизно. Под јазични елементи кои служат за ублажување, се подразбираат избор на јазични единици кои имаат за цел да се задржи лицето на соговорникот. Тие претставуваат обид за пресретнување на потенцијалната повреда на лицето, така што говорниот чин ќе се изведе на начин, или со модификации или додатоци, кои јасно покажуваат дека не постои намера или желба лицето да не се повреди, дека говорителот е свесен за потребите на лицето на соговорникот и дека и тој самиот сака тие да бидат задоволени. Овие дејства за

ублажување се применуваат во две форми, во зависност од тоа дали се во прилог на негативното или на позитивното лице.

Во нашиот анализиран материјал многу почесто беше забележана употреба на надворешни модификатори во споредба со внатрешните модификатори во одговорите добиени од македонските изучувачи на германскиот како странски јазик. Модификацијата на говорните чинови, т.е. нивното ублажување и засилување може да се изврши со синтаксички и со лексички средства, како на пример, употреба на прашања, условни реченици, императивни конструкции, дискурсни маркери, минато или сегашно време, партикулата *би*, модални глаголи, изразување несигурност со глаголи (*denken, meinen, finden, glauben, scheinen*), прилошки модификатори (*ein wenig, ein bißchen, schrecklich, unglaublich, sicherlich,*), пејоративни или деминутивни изрази, извици и др.

За ублажување, говорителите користеа ублажувачи (*ein wenig, ein Moment, nicht sehr viel* и.а.), субјективизатори (*Ich denke, ich meine, Meiner Meinung nach*), хармонизатори (*du weisst es schon..., ich glaube/ich denke/ich meine/ich finde*), повикувачи (*alles klar, denkst du nicht?...*) како и слаби лексеми (*so, na, nja, tja...*). Засилувањето се врши со интензификатори (*sehr, definitiv, vollkommen, vollständig*), епистемички јазични средства (*Ich bin mir sicher, selbstverständlich*) и со употреба на силни лексеми (*ja, klar, natürlich*).

Приложениот труд може да се користи како модел за анализа и на други елементи (дискурсни маркери, феноменот на учтивост и сл.) за овој говорен чин, но и за останатите говорни чинови со цел изведување еднојазични или контрастивно-јазични проучувања.

Користена литература

- Al-Issa, A. (2003). Sociocultural transfer in L2 speech behaviors: Evidence and motivating factors. *International Journal of Intercultural Relations*, 27, 581–601.
- Beebe, L. M., Takahashi, T., & Uliss-Weltz, R. (1990). Pragmatic transfer in ESL refusals. In C. Scarcela, E. Anderson & D. Krashen (Eds.), *Developing Communicative competence in a second language*, 55-73. New York NY: Newbury House.
- Brown, P., & Levinson, S.C. (1987). *Politeness: Some universals in language usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ellis, R. (1985). *Understanding Second Language Acquisition*. Oxford: Oxford University Press.
- Félix-Brasdefer, J.C. (2003). Declining an invitation: A cross-cultural study of pragmatic strategies in Latin American Spanish and American English. *Multilingua*, 22, 225–255.
- Gass, S. M., & Houck, N. (1999). *Interlanguage refusals: A cross-cultural study of Japanese English*. Berlin: Mouton.
- Kasper, G. (1992). Pragmatic transfer. *Second Language Research*, 8(3), 203–231.
- Morrow, C. K. (1996). *The pragmatic effects of instruction on ESL learners' production of complaint and refusal speech acts*. Unpublished doctoral dissertation, State University of New York, Buffalo. *Refusal strategies in Turkish and English: a cross-*

cultural study . International Association of Research in Foreign Language Education and Applied Linguistics.

Wannaruk, A. (2008). Pragmatic transfer in Thai EFL Refusals. *RELC*, 39(3), 318-337. Retrieved on October 28, 2010, from www.rel.sagepub.com.

Trosborg, A. (1995). *Interlanguage Pragmatics: Requests, Complaints, and Apologies*. Berlin: Walter de Gruyter & Co.

Scheitza, Alexander. 1996. *Interkulturelle Kompetenz: Förderung und Möglichkeiten der Evaluation. Am Beispiel der Evaluation eines interkulturellen Trainings im Bereich der Entwicklungszusammenarbeit*. Unveröffentlichte Diplomarbeit. Universität des Saarlandes. Saarbrücken.